

Зіновій Коваль

доцент кафедри права і законотворчого процесу
ОРИДУ НАДУ при Президентіві України, к. держ. упр.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В публікації розглядається проблематика формування управлінської моделі національно-патріотичного виховання населення України. Аналізуються деякі теоретичні та правові аспекти підходів до організації такої моделі, окреслюються пріоритетні напрями відповідної державної управлінської політики.

Ключові слова: історична пам'ять народу, національний патріотизм, національно-патріотичне виховання, управлінська модель національно-патріотичного виховання населення України, комплексна система національно-патріотичного виховання населення України, військово-патріотичне виховання, етнополітика.

Zinoviy Koval

associate Professor of Law and Legislative Process Department
of ORIPA NAPA under the President of Ukraine, PhD in Public Administration

REGULATORY MECHANISMS OF ADMINISTRATIVE MODEL FORMATION OF UKRAINIAN POPULATION NATIONAL-PATRIOTIC TRAINING

The problematic of Ukrainian population national-patriotic training administrative model formation is considered in this publication. Some theoretical and legal aspects of organization such model are analyzed and some high-priority areas of focus of corresponding state management policy are highlighted.

Formulation of the problem in general: Problematic of formation of administrative model of national-patriotic training of the population of Ukraine become actual in conditions of hybrid warfare against Ukraine. Exactly implementation of the administrative model of national-patriotic training of the population of Ukraine offered by author can strengthen persistence of society and state.

Analysis of recent research and publications: The problem of national-patriotic training of the populations of Ukraine is considered in scientific works of academician Rudenko U, professor Kozlovic M, scientists Losev E, Smolyanuk V, Zabolotnyy S, Krilov S and publicist Ivshin L, Mostova T, Listopad O.

Bold unsolved aspects of the problem: The system of national-patriotic training of the population of Ukraine has a fragmentary nature. It is not integrated in legal area of the state and, thus, clear regulatory mechanisms of realization of its functions are not presented.

The purpose of the article: The purpose of this publication – to find the role of regulatory mechanisms in formation of ordered by the author administrative model of national-patriotic training of the population of Ukraine.

Key words: historical memory of the nation, national patriotism, national-patriotic training, administrative model of national-patriotic training of the population of Ukraine, complex system of national-patriotic training of the population of Ukraine, military-patriotic training, ethnopolitic.

Зиновий Коваль

доцент кафедри права и законотворческого процесса
ОРИГУ НАГУ при Президенте Украины, кандидат наук государственного управления

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ МОДЕЛИ НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

В публикации рассматривается проблематика формирования управленческой модели национально-патриотического воспитания населения Украины. Анализируются некоторые теоретические и правовые аспекты подходов к организации такой модели, очерчиваются приоритетные направления соответствующей государственной управленческой политики.

Ключевые слова: историческая память народа, национальный патриотизм, национально-патриотическое воспитание, управленческая модель национально-патриотического воспитания населения Украины, комплексная система национально-патриотического воспитания населения Украины, военно-патриотическое воспитание, этнополитика.

Постановка проблеми

Проблематика формування управлінської моделі національно-патріотичного виховання населення України набуває особливої гостроти в умовах ведення проти неї гібридної війни. Саме запровадження запропонованої автором управлінської системи національно-патріотичного виховання населення України зміцнить стійкість як держави, так і суспільства.

Проблемі національно-патріотичного виховання громадян України присвячені наукові праці академіка Руденко Ю., професора Козловець М., науковців Лосєва І., Смолянюка В., Василенка С., Заболотного С., Крилова С. та публіцистів Івшіної Л., Мостової Т., Листопад О.

Система національно-патріотичного виховання населення України має фрагментарний характер. Вона не вкорінена в правове поле держави, а отже відсутні й чіткі нормативно-правові механізми реалізації її діяльності.

Мета даної публікації – з'ясування ролі нормативно-правових механізмів у формуванні запропонованої автором управлінської моделі національно-патріотичного виховання України.

Національний патріотизм був і залишається однією із фундаментальних основ духовного буття суспільства. Сьогодні більшість успішних держав світу пробуджують до життя нові матриці патріотичного мислення, розраховані на всю націю включно. Національно-патріотичне виховання відповідає природі людини і є рівнозначним державному, хоча останнє є вужчим, одиночним стосовно національного як загального. Державне виховання є найвагомішою складовою національного виховання, оскільки в жодній країні світу немає виховання «взагалі». Воно завжди має конкретно-історичну національно-державну форму вираження і спрямоване на формування громадянина, незалежно від його віку, конкретної держави, яка не може бути безнаціональною.

Актуальність створення системи національно-патріотичного виховання в межах державного правового поля визначається потребами суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу як, в першу чергу, національних, так і загальнолюдських цінностей, постійного корегування виховного процесу.

Ще на початку 60-х років минулого століття великий український гуманіст і педагог Василь Сухомлинський сміливо заявив, що формується масоподібна людина, готова бездумно йти за тими, хто голосно викує гасла. [9] Саме на перешкоді формування такої масоподібної людини й повинно постати українське національно-патріотичне виховання.

Неоголошена гібридна агресія проти України виявила низку серйозних стратегічних прорахунків у національно-патріотичному вихованні населення України. Аналізуючи наявні фрагменти нормативно-правового механізму формування управлінської моделі національно-патріотичного виховання населення України, одразу доречно зауважити, що така модель досі не напрацьована. Маємо лише деякі нормативно-правові складові для такої моделі.

Національно-патріотичне виховання повинно бути спрямоване на забезпечення цілісності, соборності

України як серцевини української національної ідеї. При цьому важливо об'єднати різні етноси й регіони України задля реального національного відродження, розбудови й вдосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства на базі демократичних цінностей, які, в свою чергу, мають лежати в основі національно-патріотичного виховання населення України.

Доктор педагогічних наук професор НПУ імені М. П. Драгоманова академік Юрій Руденко справедливо зазначає, що в перші роки незалежності патріотичне виховання бурхливо і успішно розвивалося, але нині воно перебуває в стані кризи. Вона поглиблюється ще й тим, що похапцем запозичуються окремі частини, блоки освітньо-виховних схем інших народів, і при цьому не враховуються, нехтуються культурно-історичні, національно-духовні засади – національний характер, світогляд, самобутнє мислення, ментальність українців. Ю. Руденко також пропонує застосовувати в щоденній роботі такий науковий термін, як «національно-патріотичне виховання», котрий підкреслює і розкриває україноцентричність патріотизму [11].

Національно-патріотичне виховання населення України повинно сприяти етнонаціональній політиці держави: від «культурної мозаїки» до національного самоусвідомлення. Етнополітика на ґрунті національно-патріотичного виховання має сприяти інтеграції різних етнічних груп в єдину українську політичну націю, сформувати почуття належності до неї. [4]

Україна володіє блискучою можливістю до попередніх історико-патріотичних епох додати новітні прояви патріотичних стверджень індивідуальних «я» та колективних «ми». Конче затребуваними є нормативно-правові акти, освітні програми, підручники й посібники, інформаційні програми, що розкривають витoki й сьогодення інтегративно-плюралістичного патріотизму. Вже сьогодні суспільна свідомість насичується духовними надбаннями, значення яких важко переоцінити: «Україна – тисячолітня держава», «Україна – територія свободи», «Україна – це Європа». Найбільш важливим в історичному контексті є їхнє позитивне сприйняття молодим поколінням українства [12].

Військово-патріотичне виховання є частиною національно-патріотичного, і починати їх спільні кардинальні перетворення у суспільній свідомості потрібно із звичайної школи. Початкова військова підготовка, яка закладається в обсязі вивчення навчальної програми предмету «Захист вітчизни», має стати одним із головних предметів у школі, адже саме там закладаються основи військово-патріотичного виховання [6].

Фахівці впевнені, що найстрашніше для соціуму, коли в ньому рветься зв'язок між поколіннями і тому втрачається історична пам'ять. Будь-який агресор-завойовник прагне саме стерти у покороеного ним народу його історичну пам'ять. Робить він це різними методами: від деструктивного інформаційно-психологічного впливу, аж до методів застосування вигаданого ним закону чи підзаконного акту.

Тому одне із стратегічних завдань національно-патріотичного виховання – це збереження історичної пам'яті народу. Саме історична пам'ять дає поштовх до народження національної пам'яті, тієї пам'яті, що спонукає націю до переконливого державотворення, спираючись на коріння свого минулого. Виникає фе-

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Мета

Виклад основного матеріалу

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

номен історико-національної пам'яті, що впевнено веде націю у майбутнє, адже має неоціненний досвід минулого, щоб не робити старих помилок. Масова свідомість має бути насичена історико-національною пам'яттю.

Здатність людської спільноти протягом тривалого історичного часу зберігати у свідомості образ свого минулого, що емоційно переживається, воліють називати національною пам'яттю. Звісно, національна пам'ять є не тільки проекцією на минуле, вона надзвичайно міцно пов'язана із сучасністю та майбутнім людей, що об'єднані спільністю історичних спогадів. Таке об'єднання є одним із найважливіших чинників внутрішньо-національної консолідації, адже різне ставлення до попереднього шляху розвитку нації не сприяє її єдності [8].

Нам потрібно виховувати психологію переможця, потрібно пам'ятати й пропагувати осіб, які консолідують націю. В Українському народі не допустимо формувати свідомість жертви історії, адже той факт, що ми, не дивлячись на неймовірні чиними нам загарбниками перепони, вижили й знайшли в собі сили будувати нову Україну, говорить про нашу здатність до самостійного цивілізованого життя з опорою на наше історичне минуле.

Саме історія України, як історія переможців, змінює на краще ментальність нації. «Почуття меншвартості», сакралізація наших історичних травм нам нав'язуються ззовні і їм сміливо необхідно протиставляти українське оптимістичне національно-патріотичне виховання [2].

Одним із головних інструментів відновлення історичної пам'яті є рідна мова народу, адже саме в ній кодується пам'ять. Без рідної мови народу неможливо відновити фрагменти втраченої ним своєї історичної пам'яті. Найефективніше це робиться за рахунок національної пісні, яка підіймає з глибин народу його історичні фрагменти. Прикро, що в умовах неоголошеної нам війни в українському ефірі пісні рідною мовою займають лише 5%. Тому необхідне поетапне введення законом квот на звучання українських пісень. Такою є і європейська практика. Не треба забувати, що перемагає та мова, в якій більша комунікативна потужність, яка превалює в медіа, а не носіїв якої більше. Втрата мови – це передпоріг до втрати етнічної ідентичності, до переходу в інший етнічний стан [7].

Для організації активного й безперервного процесу національно-патріотичного виховання населення України необхідна відповідна комплексна система. Під комплексною системою національно-патріотичного виховання населення України необхідно розуміти сукупність правових та нормативних механізмів, органів державної влади, громадських об'єднань та їх діяльність щодо формування у громадян України високої патріотичної свідомості, почуття вірності вітчизні, готовності до виконання конституційного та громадсько-обов'язку по захисту інтересів народу та держави.

Головним стратегічним інструментом, що організовує та забезпечує діяльність системи патріотичного виховання громадян України, є держава. Вирішення проблеми патріотичного виховання повинно починатися з розробки нормативно-правової бази національно-патріотичного виховання усіх громадян України. У відповідних законодавчих актах необхідно чітко пропи-

сати склад та завдання апарату, систему дій, завдань та принципів створення і функціонування національно-патріотичного виховання, порядок управління системою, створення відповідних підсистем, обов'язки та відповідальність органів влади усіх рівнів, а також порядок фінансування [1].

За часи існування незалежної України створювалась і відповідна нормативно-правова база з питань патріотичного виховання, але її напрями, рішення та рекомендації змінювались разом із зміною політичних векторів, тому особливо видимого результату досягнуто не було.

Зрозуміло, що подальший розвиток нормативно-правової бази з питань національно-патріотичного виховання має відбуватися комплексно та у стислий період часу шляхом підготовки нових та внесення змін до чинних нормативно-правових актів щодо закріплення в установленому порядку завдань та повноважень центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання; створення єдиної нормативно-правової основи національно-патріотичного виховання в системі освіти; визначення комплексного механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у сфері національно-патріотичного виховання.

Але для цього необхідно попередньо зробити основне: категорію «національно-патріотичне виховання населення України» включити в Конституцію України. В сьгоднішній редакції Конституції України категорія «патріотизму» взагалі відсутня. За прикладом передових правових демократичних країн світу необхідним вважається конституційне введення процедури прийняття Присяги для отримання громадянства України, з врученням паспорта громадянина України. Текст Присяги громадянина України повинен бути в тексті Конституції України. Введення урочистої процедури, затвердженої Законом та уточненої нормативними документами, у відповідності з якою кожному громадянину нові України при прийомі Присяги громадянина України та отриманні ним паспорта, в урочистій обстановці вручається подарунковий текст Конституції України і проводиться його фотографування на фоні державних символів України. В подарунковій брошурі тексту Конституції України обов'язково повинні бути надруковані Закони України «Про Державний Гімн України», «Про Державний Герб України», «Про Державний Прапор України» у їх доопрацьованій редакції, у відповідності з новими вимогами Конституції України щодо організації національно-патріотичного виховання населення України.

Виходячи із логіки гострої потреби широкого національно-патріотичного виховання населення України, доречним вбачається напрацювання та прийняття відповідного Закону України «Про основи національно-патріотичного виховання населення України». В Законі необхідно передбачити запровадження стійкої системи національно-патріотичного виховання, розрахованої на всі вікові категорії населення України; виписати єдиний правовий категоріальний апарат для національно-патріотичного виховання населення, а не тільки молоді; визначити принципи та напрями національно-патріотичного виховання; окреслити стратегічні завдання органам державної влади, місцевого са-

моврядування, громадським об'єднанням щодо зони їх відповідальності в безперервному процесі національно-патріотичного виховання та розподілити відповідальність суб'єктів організації та реалізації такого виховного процесу за самоусунення від проведення заходів національно-патріотичного виховання.

За подвійне громадянство необхідно законодавчо передбачити позбавлення українського громадянства через суд та кримінальну відповідальність за порушення Присяги громадянина України.

Враховуючи те, що Конституція України у визначенні українського народу як громадян України всіх національностей, визначає два основних правових інститути громадянства і національностей, необхідно повернути незаконно прибрану відмітку про національність в паспорт громадянина України та у свідоцтво про його народження (можна і за бажанням). [5] Не можна інститутом громадянства підмінювати інститут національності в такій багатонаціональній державі, як Україна. Тим більше, що в українському правовому полі давно й успішно діють відповідні базові Закони України «Про громадянство в Україні» та «Про національні меншини в Україні». Також стаття 11 Конституції України передбачає прийняття кардинально важливих законів про українську націю, як першу серед рівних та державоутворюючу і про корінні народи України. За чверть віку свого існування Верховна Рада України так і не спромоглася їх прийняти.

Всі нові запропоновані Закони України та нова редакція вже діючих повинні скласти надійну правову базу для організації ефективного й безперервного процесу національно-патріотичного виховання населення України.

Стара фрагментарна правова база щодо національно-патріотичного виховання в Україні майже не працює, а нового поки що в царині національно-патріотичного виховання українська влада спромоглася небагато та в основному щодо національно-патріотичного виховання молоді. Але ж виховувати потрібно все населення країни, особливо в умовах фактичної зовнішньої агресії. Так, 12 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді». [10] У червні 2015 року вийшов Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді». [13] У липні 2015 році Кабінетом Міністрів України утворено Міжвідомчу комісію з цих питань та затвердити Положення про неї. [3] Результати діяльності цієї комісії прослідковуються дуже слабо. Цього катастрофічно мало, і для покращення національно-патріотичного виховання громадян України потрібна серйозна правова база. Звернемо увагу на те, що національно-патріотичне виховання в цих управлінських документах чомусь націлено тільки на дітей та молодь, хоча воно повинно охоплювати всіх громадян України.

Нарешті, 13 жовтня 2015 року затверджено Указом Президента України № 580/2015 Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки, вже як більш ґрунтовний документ, але все-таки обмежений категорією лише дітей та молоді. Підкреслено, що Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки роз-

роблена відповідно до положень Конституції України, законів України «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 – 1945 років», Постанови Верховної Ради України від 12 травня 2015 року № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» та інших нормативно-правових актів, а також на основі аналізу стану і проблем національно-патріотичного виховання в Україні за часів її незалежності.

Також відзначається актуалізація низки суттєвих проблем. Серед яких: відсутність ефективного механізму формування та реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання; недостатні зусилля держави у сфері політики консолідації суспільства, формування активної громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості громадян України, особливо дітей і молоді; брак духовності й моральності у суспільстві; наявність істотних відмінностей у системах цінностей, світоглядних орієнтирах груп суспільства, населення певних територій держави, окремих громадян; наявність імперсько-тоталітарних рудиментів у суспільній свідомості та зумовлених нищенням української духовно-культурної спадщини та історичної пам'яті розбіжностей в уявленнях про історичне минуле, зокрема про тоталітарну добу, голодомори і політичні репресії; незавершеність процесу формування національного мовно-культурного простору, стійкості його ціннісної основи до зовнішнього втручання; перетворення інформаційного простору на поле маніпуляцій суспільною свідомістю, продукування ціннісної дезорієнтації; недостатня нормативно-правова урегульованість сфери національно-патріотичного виховання та ряд інших [14].

З врахуванням необхідності усунення всіх недоліків на шляху до якісного національно-патріотичного виховання населення України, управлінська модель підходу до організації його безперервного процесу автору вбачається наступною: категорія «національно-патріотичне виховання населення України» включається в Конституцію України разом із текстом Присяги громадянина України; напрацьовується і приймається Закон України «Про основи національно-патріотичного виховання населення України» та відповідна Стратегія, розрахована, для прикладу, на 5 років. Конституційні вимоги, положення Закону України, напрями Стратегії щодо організації національно-патріотичного виховання населення України уточнюються та реалізуються щорічно через відповідні плани Кабінету Міністрів України та регіональні програми. (Див. рис. 1).

☞ Незважаючи на всі негаразди, ми маємо Україну, а з нею і Українську державу. Тепер справа за тим, щоб виховати для них українців. Саме це і є основним завданням національно-патріотичного виховання.

Під комплексною системою національно-патріотичного виховання населення України необхідно розуміти сукупність правових та нормативних механізмів, органів державної влади, громадських об'єднань та їх діяльність щодо формування у громадян України високої патріотичної свідомості, почуття вірності вітчизні, го-

УПРАВЛІНСЬКА МОДЕЛЬ ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОЦЕСУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ



Рис. 1.

товності до виконання конституційного та громадського обов'язку із захисту інтересів народу та держави.

В сьогоденній редакції Конституції України поняття патріотизму взагалі відсутнє. За прикладом передових правових демократичних країн світу необхідним вважається конституційне введення процедури прийняття Присяги для отримання громадянства України, з врученням паспорта громадянина України. Текст Присяги громадянина України повинен бути в тексті Конституції України. Сама управлінська модель підходу до організації безперервного процесу національно-патріотичного виховання населення України вбачається наступною: категорія «національно-патріотичне виховання населення України» включається в Конституцію України разом із текстом присяги громадянина України; терміново напрацьовується і приймається Закон України «Про основи національно-патріотичного виховання населення України» та відповідна Стратегія, розрахована, для прикладу, на 5 років. Конституційні вимоги, положення Закону України, напрями Стратегії щодо організації національно-патріотичного виховання населення України уточнюються та реалізуються щорічно через відповідні плани Кабінету Міністрів України та регіональні програми.

Комплексна система національно-патріотичного виховання населення України повинна стати надійним фундаментом, що забезпечить українській державі та її населенню високу ступінь психологічної стійкості до всіх деструктивних спроб інформаційно-психологічних маніпуляцій.

Література.

1. Василенко С. М., Заболотний В. Д. «Час патріотизму» // «Оборонний вісник». – №7. – 2015. – С. 29.
2. Івшина Л. «На історичному нігілізмі будується будь-яка окупаційна стратегія» // «День». – 07.08.2008. – С. 6
3. Кабінет Міністрів України. Постанова від 22 липня 2015 р. №524 «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань національно-патріотичного виховання» // «Урядовий Кур'єр». – 07.08.2015. – С. 9
4. Козловець М. «Етнонаціональна політика: від «культурної мозаїки» до національного самоусвідомлення» // «Голос України». – 16.05.2012. – С.14.
5. Конституція України // Харків «Одіссей». – 2014.
6. Крилов С. А. «Виховати патріотів» // «Оборонний вісник». – №6. – 2015. – С.26-31.
7. Листопад О. «Поверніть ефірам душу» // «Урядовий кур'єр». – 02.06.2016. – С.5.
8. Лосев І. «Зрозуміти сьогодні» // «Український тиждень». – №17-18. – 29.04 – 12.05.2016. – С. 27.
9. Мостова Т. «Авторитарній педагогіці протистав гуманну» // «Голос України». – 27.09.2008р. – С. 6.
10. Постанова Верховної Ради України «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12 травня 2015 року. №373 – VIII. // «Голос України». – 22.05.2015. – С. 5.
11. Руденко Ю., Ілляш І. «Рівень виховання у дітей до Батьківщини має бути значно вищим» // «Голос України». – 20.11.2008 р. – С. 10.
12. Смолянчук В. «Київ – Москва: протистояння патріотичних стратегій» // «Військо України». – Квітень 2016. – С. 45.
13. Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12. 06.2015. №334/2015 // «Урядовий Кур'єр». – 23.06.2015. – С. 8.
14. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» від 13.10. 2015. №580/2015 // «Урядовий Кур'єр». – 17.10.2015. – С. 10